

č. 2773–2778, Taf. II:2773; *Pič 1903*, 17, 23, obr. 4a–b; *Forrer 1908*, 8, Fig. 2, 215, Fig. 388; *Koblitz 1918*, 100, č. 39–40, 102; *Cahn 1932*, č. 28, 31–33, 49; *Paulsen 1933*, 11–12, 15, 17–18, 20, 23, 28, 30–31, 33–35, 45–60, 62, 75, 139–141, 143–145, 150–152, Taf. 3:49, 5:85, 100, 7:134, 146, 10:213, 12:261, 266, 13:285, 15:311, 16:340, 17:353, 358–359, 362, 365, 18:375, 383, 387–388, 19:395, 398–399, 20:425, 21:433, 22:451, 456, 458, 463, 466–467, 23:470, 24:492, 494, 505, 512, 518, 522, 25:532, 536, 544, 549, 552; *Nálezy I/1*, 59–60, č. 92; *Arnold – Castelin 1972–1975*; *Castelin 1978*, č. 1129; *Hartmann 1985*, 663, Taf. 1:63, 78, 667, Taf. 3:19 Taf. 87:401; *Sklenář 1992*, 172–173, č. 555/1; *Schulz 1994*; *Hlinka – Radoměský 1996*, 5–14; *Dembski 1998*, č. 494, 500, 512, 515, 517, 521, 253, 527, 529–530, 541, 547, 555, 557–559, 563–565, 568–569 a 588; *Waldhauser 2001*, 390–392, č. 1; *Militký 2008*, 125; *Sklenář 2011*, 235–236, 566/1; *Militký – Vacinová 2012*, č. 10, 12–13 a 20; *Smejtek – Lutovský – Militký 2013*, 262–265). Je všeobecně známým faktem, že drtivá většina mincí z tohoto mimořádného nálezů byla ještě v roce 1771 na příkaz majitele panství Karla Egona II. z Fürstenberku roztavena a do dnešní doby se tak zachovalo jen několik desítek mincí uložených v řadě domácích i evropských sbírek. I na základě tohoto žalostného torza lze bezpečně prokázat, že poklad byl uložen do země až v samém závěru existence keltské civilizace v Čechách, tedy někdy ve 3. čtvrtině 1. století před Kristem (LT D2). Za jeden z důležitých zdrojů informací byla považována také rytina použitá jako ilustrace v první publikaci o podmokelském nálezů (*Voigt 1771a*) a takto byla vnímána ještě i při nedávné sumarizaci depotu (*Smejtek – Lutovský – Militký 2013*, 262–265). Nově se však ukazuje, že dosavadní pohled na uvedenou ilustraci je třeba radikálně korigovat. Právě toto zjištění je předmětem tohoto příspěvku.

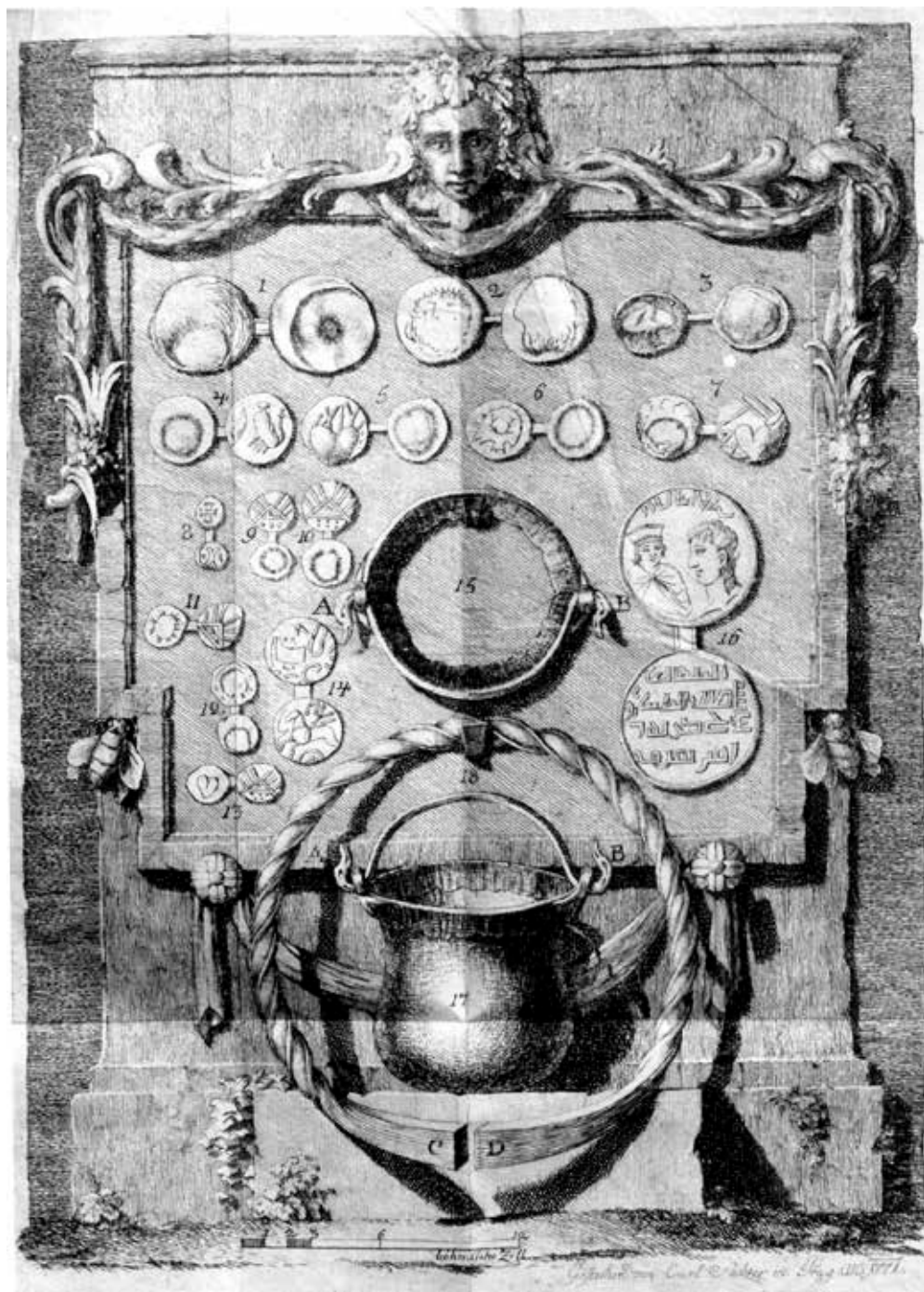
Shodou okolností se autorovi tohoto příspěvku v roce 2013 dostala do rukou ilustrace¹ z prvního svazku monumentálního díla z období počátků vědecké české historie z pera G. Dobnera (1761). Jde o rytinu zobrazující dvě „historické“ postavy označené jako *Markomanus* a *Quadus* (obr. 1). Pod nimi jsou vyobrazeny mince – značně stylizovaný sestercius Antonina Pia s rubním opisem REX QVADIS DATVS (typ *RIC 3*, 110, č. 620)² a především 11 zlatých bójských mincí. S ohledem na vydání knihy v roce 1761 jde o jedno z nejstarších vyobrazení keltských mincí v Čechách. Zobrazení mincí jsou poměrně stylizovaná, nicméně jednotlivé nominály a typy jsou poměrně dobře identifikovatelné. Vlevo je mušlový statér, 1/3statéru mušlové řady, tři 1/8statéru mušlové řady a patrně 1/24statéru s motivem kříže na lici – tato mince je dnes v originále neznámá. Vpravo je další mušlový statér, statér, 1/3- a 1/8statéru bez jasného obrazu (tato vyobrazení jsou zřejmě do jisté míry stylizovaná) a další 1/8statéru mušlové řady. Je zřejmé, že předlohou rytiny, resp. přípravných kreseb, musely být skutečně originály mincí. Pokud je to možné rozlišit, jde především o ražby

¹ Za upozornění na existenci této rytiny i poskytnutí obrazové dokumentace velice děkuji PhDr. Jiřímu Lukasovi.

² Jde o sestercius Antonina Pia z let 140–144 s motivem stojícího císaře a kvádského krále neznámého jména podávajícího si s císařem ruce.

●□1: Mědirytina z publikace
G. Dobnera (1761) s vyobrazením keltských mincí.

● □ 2: Tzv. „podmokelská“ mědirytina z publikace M. A. Voigta (1771a).

z oppidálního období. Výjimku s výhradami může představovat pouze drobná mince (zřejmě 1/24statéru) s motivem kříže na líci – tato ražba by mohla být teoreticky starší, ale protože ji v originále neznáme, nelze jednoznačně rozhodnout.

Právě tato drobná ražba s křížem na líci zapříčinila podrobnější zkoumání rytiny v Dobnerově knize. Stejný typ mince je totiž vyobrazen také na známé mědirytině v publikaci M. A. Voigta (1771a) o podmokelském pokladu (obr. 2). Tato ilustrace byla dosud považována za velmi cenný a autentický ikonografický pramen, ale srovnání s uvedeným vyobrazením přineslo naprosto překvapivou skutečnost. Nejméně pět mincí pocházejících údajně z podmokelského pokladu (č. 1–2, 7–8, 11) jsou ty samé exempláře, které vidíme již na rytině v Dobnerově knize z roku 1761 (obr. 1 a 2, viz též tab. II-III), tedy známé již deset let před objevením podmokelského pokladu! Toto zjištění tak radikálním způsobem pozměňuje dosavadní představy o autentičnosti vyobrazení konkrétních mincí z podmokelského pokladu na Voigtově rytině z roku 1771. Je tedy zjevné, že vznik Voigtovy rytiny je daleko komplikovanější a odráží dobové představy a měnící se požadavky na vědeckou ilustraci (*Konečný 1973*), které jsou ovšem z dnešního pohledu značně odlišné. Právě proto je třeba okolnostem vzniku obou rytin a především Voigtově rytině věnovat detailnější pozornost.

Nejprve se soustředíme na rytinu v díle G. Dobnera (1761). Jeho práce byla zaměřena na prvý kritický rozbor do té doby velice oblíbené kroniky českého humanistického spisovatele Václava Hájka z Libočan. Součástí prvního svazku tohoto díla vytištěného v roce 1761 je také celostránková ilustrace, ve svazku umístěna za stranou 106, přinášející dobovou ideální představu o podobě příslušníků germánských kmenů Markomanů a Kvádů. Jako reálie jsou použity mince. Kromě známé římské ražby s motivem intronizace kvádského krále neznámého jména jsou zde prezentovány zlaté bójské ražby dobově považované za mince germánské. Důležité je, že jde o zobrazení skutečných mincí, byť jsou samozřejmě stylizovány. Zcela bezpečně jde o ražby objevené zřejmě kdesi v Čechách před rokem 1761. Rytina je na desce signována „*Saltzer Frateres*“. Jde tedy o práci z grafické dílny bratrů Saltzerů,³ kteří se zabývali také knižními ilustracemi. Činností bratrů Saltzerů, resp. jejich knižními ilustracemi, se naposledy detailně zabýval J. T. Štefan (2011).⁴ Jejich signatury se objevují u rytin v řadě historických prací a také ve spisech M. A. Voigta (obr. 3, 5).

Není tedy náhoda, že se signatura „... *Carl Salzer* ...“ objevuje rovněž na rytině s předměty z podmokelského pokladu – bratři Saltzerové prostě dodávali ilustrace pro obě díla, která M. A. Voigt v roce 1771 publikoval (*Voigt 1771a; týž 1771b*). To je nepochybně také důvod, proč se vyobrazené mince částečně shodují. Při objednávkách ilustrace k podmokelskému pokladu byly prostě použity starší předlohy (obr. 1 a 2, viz též tab. II-III). Je tedy otázka, do jaké míry jsou důvěryhodná i další vyobrazení na „podmokelské“ rytině. Autentický je okraj

³ Ignác /1728–3. 9. 1806/, Karel /1740–23. 12. 1784/, Jan Nepomuk /činný v Praze 1784–1806/ a Matyáš /uváděn 1786 jako kmotr při křtu dceři mědirytkce Antonína Hofmanna/ (*Štefan 2011*, 11).

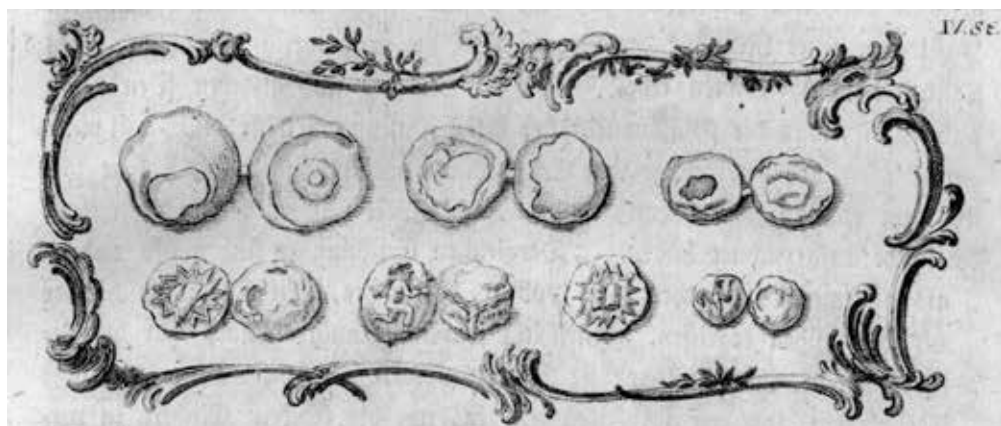
⁴ Za pomoc a konzultaci při přípravě tohoto příspěvku děkuji J. T. Štefanovi.

kotle (č. 15) – ten je dodnes dochován. Za autentický lze zřejmě považovat i zlatý tordovaný náramek (č. 18). Složitě je to ovšem za stávající situace s mincemi. S jistotou lze vyloučit podmokelský původ u mincí č. 1–2, 7–8, 11 (mušlový statér a statér nejasného typu, 1/3statéru mušlové řady, patrně 1/24statéru s křížem na líci a 1/8statéru mušlové řady). Velmi pravděpodobně ale i další osminy statérů (č. 9–10, 12–13) mohly být převzaty ze starší předlohy. Nově se tedy na Voigtově „podmokelské“ rytině objevily 1/3statéru a to pozdní emise typu Athéna-Alkis (č. 3–4) a 1/3statéru mušlové řady (č. 5) a 1/3statéru nejasného typu (č. 6). Stříbrný galský kvinár typu Kaletedu (č. 14) a arabská bronzová mince Urtukovců (č. 16) s podmokelským nálezem s jistotou nesouvisí. Je tedy otázka, jestli i mince č. 9–10 a 12–13 skutečně pocházejí z pokladu.

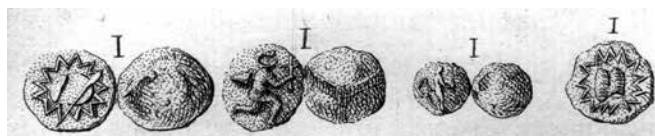
Na tomto místě je se třeba zamyslet, za jakých okolností vůbec mohla rytina vzniknout. Roztavení velké části mincí z pokladu proběhlo velmi rychle, nicméně před ním byly rozříděny horním radou a profesorem Janem Tadeášem Peithnerem von Lichtenfels, zakladatelem světového vysokého školství v oboru hornictví a hutnictví a znalcem numismatické problematiky (např. *Štefan 1996*). Bylo shledáno, že ražby tvořily tři hlavní skupiny – mince vážící 131–133 grénu, tedy statéry, 42–46 grénu, tedy 1/3statéru a poslední skupinu reprezentovaly nejmenší typy, tedy především 1/8statéru. Již tehdy bylo zjištěno, že mince podle druhů ražby tvořily více typů, ty však již nebyly přesněji specifikovány (*Smejtek – Lutovský – Militký 2013*, 264). Je otázka, v jaké fázi zániku pokladu a ke kolika fyzickým exemplářům se M. A. Voigt skutečně dostal a jestli vznikly nějaké podkladové kresby. Zcela bezpečně musely existovat pro okraj kotle a náramek, u mincí si ale v kontextu nových zjištění jisti být nemůžeme. Voigt měl o typech v pokladu zastoupených mincí nepochybně určitou představu opírající se i o jiný sbírkový materiál. Pro jeho publikaci zřejmě zcela stačila „ideální“ vyobrazení zastoupených druhů mincí bez ohledu na to, jestli jde skutečně o konkrétní exempláře z pokladu či nikoliv. V této souvislosti je třeba podotknout, že již samo reprodukování rytinou přinášelo značné zkreslení a stylizaci. To tedy ukazuje, že vnímání úlohy vědecké ilustrace ve 2. polovině 18. století bylo zcela jiné než dnes. Základním omezením byly přirozeně technické možnosti a nepochybně i náročnost, kterou vytvoření mědirytin obnášelo. Tyto okolnosti jen dokreslují, že se v dané době ještě nevyžadovala a neočekávala detailní faktografická přesnost.

V kontextu obou vyobrazení je dobré srovnat také mědirytiny keltských mincí z prvního svazku Voigtovy monografie o českém mincovnictví (*Voigt 1771b*). Mince jsou zde zobrazeny v krásných rokokových orámováních na straně 47 a 65. Na prvním obrázku (obr. 3) je mušlový statér, statér a 1/3statéru nejasného typu v horní řadě, v dolní řadě jsou dvě 1/3statéru mušlové řady, 1/3- a 1/8statéru s klečící postavou ze skupiny tzv. vedlejších řad (českých lokálních emisí). Celá druhá řada tohoto obrázku však byla převzata opět z díla G. Dobnera (1765), tentokrát z třetího svazku jeho obsáhlého díla, kde je součástí celostránkové ilustrace za stranou 452 (obr. 4).

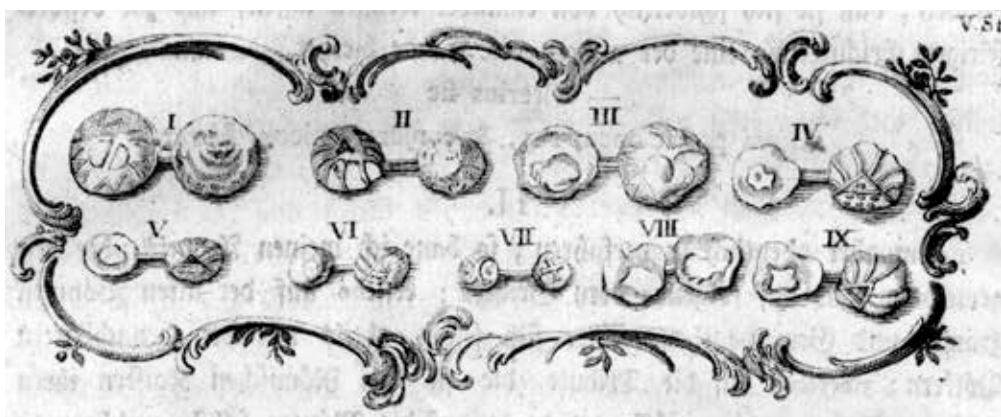
Na druhém obrázku v horní řadě (obr. 5) jsou dvě 1/3statéru (č. I a III) a dvě 1/8statéru mušlové řady (č. II a IV), v dolní řadě jsou tři 1/8statéru mušlové řady

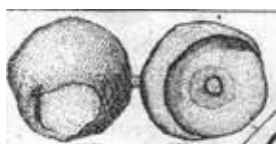
●□3: Obrázek na straně 47 z prvního svazku Voigtovy monografie (Voigt 1771b, 47).

●□4: Výřez s vyobrazením keltských mincí ve třetím svazku díla G. Dobnera (Dobner 1765).

●□5: Obrázek na straně 65 z prvního svazku Voigtovy monografie (Voigt 1771b, 65).

1

2

3

●□6: Mušlový statér a jeho různé grafické stylizace (podle: Dobner 1761; Voigt 1771a–b).

(V–VI, IX), 1/8statéru (?) nejasného typu (č. VIII) a 1/24statéru s křížem na líci (č. VII). Na obou vyobrazeních lze identifikovat stejné mince, které jsou s jistotou prezentovány již na „podmokelské“ mědirytině (č. 1–2 a 7–8). Protože při každém novém vyobrazení bylo minci nutné znovu vyryt do desky, docházelo vždy k deformacím oproti původnímu originálu (který navíc neznáme). Jako příklad (obr. 6) jsou zde prezentovány vyobrazení jednoho mušlového statéru, kde jsou tyto změny dobře zřetelné.

V souvislosti s kvalitou vyobrazení keltských mincí vyšlých z grafické dílny bratří Saltzerů je dobré připomenout ještě jedno soudobé vyobrazení přinášející keltské mince. Ve druhém svazku práce *Chronologische Geschichte Böhmens (Pubitschka 1771)* jsou na celostránkové tabulce označené „Zum Jahre 935 und 950“ prezentovány, společně s raně až vrcholně středověkými ražbami, také tři keltské mince (obr. 7). Jde o 1/8statéru mušlové řady (č. XI), 1/8statéru ze skupiny českých lokálních emisí (tzv. vedlejších řad) s hlavou galského stylu a stojící Athénou-Alkis (č. XII) a 1/3statéru mušlové řady (č. XIII). Rytina není signována, její výtvarný styl je výrazně odlišný od produkce bratří Saltzerů, stejně jako její „moderní“ pojetí. Zobrazené keltské mince jsou prezentovány velmi věrně, s vysokou pravděpodobností byly vyryty přímo podle originálů, resp. přípravných kreseb podle originálů. Je zřejmé, že dokumentační hodnota těchto mincí je daleko vyšší než u keltských ražeb z grafické produkce bratří Saltzerů, kteří zjevně kladli větší důraz na celkové výtvarné ztvárnění svých mědirytin, než na jejich obsahovou přesnost. Právě tím se vyobrazení u F. Pubitschky od ilustrací u G. Dobnera a M. A. Voigta výrazně liší.

Vraťme se však ještě k Voigtově „podmokelské“ rytině (obr. 2) – grafická dílna bratří Saltzerů tedy, nepochybně pod Voigtovým vedením, vytvořila krásný grafický list seznamující čtenáře s některými v pokladu zastoupenými druhy mincí. K jeho realizaci však částečně jako předlohu využila o deset let starší Dobnerovu rytinu vzniknou ve stejné dílně. Z dobového pojetí jistě nikdo nepovažoval za nepřijatelné, že přinejmenším některé mince z podmokelského pokladu nepocházejí – šlo přeci o zobrazení druhů mincí a nikoliv konkrétních kusů s fotografickou přesností. Právě tento úhel pohledu je klíčový pro vnímání „podmokelského“ grafického listu – je to dobová ilustrace, jejíž faktografická hodnota je však bohužel z dnešního pohledu daleko menší, než se do nedávné doby zdálo (*Smejtek – Lutovský – Militký 2013*, 264). Jde o půvabné dobové vyobrazení, umožňující zajímavý průnik do doby počátků české vědecké ilustrace, ale nikoliv o exaktní pramen k numismatické složce pokladu.

●□7: Keltské mince ze druhého svazku práce *Chronologische Geschichte Böhmens* (Pubitschka 1771).

Pro keltskou numismatiku je toto zjištění značně neradostné – rytinu doposud vnímanou jako poměrně důležitý ikonografický pramen k obsahu pokladu můžeme nyní do značné míry jako autentický zdroj informací vyloučit. Jde tedy o konec jednoho mýtu, který tak jen dokresluje neradostný osud tak slavného pokladu.

Literatura

Arnold, P. – Castelin, K. 1972–1975: Münzen aus dem Fund von Podmokly im Münzkabinett Dresden. Beiträge und Berichte der Staatlichen Kunstsammlungen Dresden 1972–1975, 161–170.

Cahn, A. E. 1932: Das fürstlich fürstenbergische Münzkabinet zu Donaueschingen. Teil III. Die Serien von Böhmen, Mähren, Schlesien, Ungarn und Siebenbürgen. Versteigerungs = Katalog 77. Frankfurt am Main.

Castelin, K. 1978: Keltische Münzen. Katalog der Sammlung des Schweizerischen Landesmuseum Zürich. Band I. Zürich.

Dembski, G. 1998: Münzen der Kelten. Kataloge der antiken Münzen Reihe A: Griechen II: Massalia und Keltenstämme. Sammlungskataloge des Kunsthistorischen Museums. Band 1. Wien.

Dobner, G. a S. C. 1761: Wenceslai Hagek a Liboczan, Annales Bohemorum e bohemia editione latine redditi, et notis illustranti a P. Victorino a S. Cruce e scholis piis. Nunc plurimis animadversionibus historico-chronologico-criticis, nec non diplomatibus, literis publicis, re genealogica, numaria, variique generis antiquis aeri incisus monumentis aucti a P. Gelasio a S. Catharina ejusdem instituti sacerdote. Pars I, seu prodromus quo Hayecii proemium de origine gentis Bohemicae pertractatur. ... Pragae.

– 1765: Wenceslai Hagek a Liboczan, Annales Bohemorum e Bohemica editione latine redditi ... Pars III. Pragae.

Fiala, E. 1888: Beschreibung der Sammlung böhmischen Münzen und Medaillen des Max Donebauer. Praha.

– 1891: Beschreibung böhmischer Münzen und Medailen. Band I. Prag.

– 1900: Collection Ernst Prinz zu Windisch-Grätz. Anhang zu dem Band (V) Griechen: Die Prägungen der Barbaren. Prag.

Forrer, R. 1908: Keltische numismatik der Rhein- und Donaulande. Graz.

Hartmann, A. 1985: Über Materialanalysen an Goldmünzen der keltischen Bojer. Jahrbuch des Römisch-germanischen Zentralmuseums Mainz 32, 660–674.

Hlinka, B. – Radoměský, P. 1996: Peníze, poklady, padělky. Praha.

Koblitz, H. F. v. 1918: Beiträge zur keltischen Münzkunde Böhmens. Mittheilungen der Oesterreichischen Gesellschaft für Münz- und Medaillenkunde 14, 97–104.

Konečný, D. 1973: Vědecká ilustrace v Čechách. Praha.

Militký, J. 2008: Mincovníctví v době laténské. In: Venclová, N. (ed.): Archeologie pravěkých Čech 7. Doba laténská. Praha, 122–128.

- Militký, J. – Vacinová, L. 2012:* Keltské, římské a raně byzantské mince (3. století před Kristem–7. století po Kristu). Národní muzeum – Chaurova sbírka X. Praha.
- Nálezy I/1:* Radoměřský, P. 1955: Nálezy keltských mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. In: Nohejlová-Prátová: Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. I. díl. Praha, 35–84.
- Paulsen, R. 1933:* Die Münzprägungen der Boier. Leipzig – Wien.
- Píř, J. L. 1903:* Čechy na úsvitě dějin. Starožitnosti země České. Díl II/2. Hradiště u Stradonic jako historické Marobudum. Praha.
- Pubitschka, F. 1771:* Chronologische Geschichte Böhmens unter den ersten christlichen Herzogen. Zweiter Theil. Leipzig – Prag.
- RIC 3:* Mattingly, H. – Sydenham, E. A. 1930: The Roman Imperial Coinage. Volume III. Antoninus Pius to Commodus. London.
- Schulz, K. 1994:* Der Münzschatz von Podmokly. In: Eltz, E. H. – Strohmeyer, A. (Hrsg.): Die Fürstenberger. 800 Jahre Herrschaft und Kultur in Mitteleuropa. Schloß Weitra, 297–299.
- Sklenář, K. 1992:* Archeologické nálezy v Čechách do roku 1870. Praha.
- 2011: Pravěké a raně středověké nálezy v Čechách do roku 1870. Pramenná základna romantického období české archeologie. Fontes Archeologici Pragenses 36. Praha.
- Smejtek, L. – Lutovský, M. – Militký, J. 2013:* Encyklopedie pravěkých pokladů v Čechách. Praha.
- Štefan, J. T. 1996:* Jan Tadeáš Peithner (1727–1792) a numismatika. Folia numismatica 10/11 (1995–1996), 107–121.
- 2011: Knižní ilustrace bratrů Saltzerů: Karla , Jana Nepomuka a Ignáce. Ostrava.
- Vocel, J. E. 1868:* Pravěk země české. Praha.
- Voigt, M. A. 1771a:* Schreiben an einen Freund, von den bey Podmokel einen in der Hochfürstl. Fürstenbergischen Herrschaft Pürglitz gelegenen Dorfe in Böhmen gefundenen Goldmünzen. Prag.
- 1771b: Beschreibung der bisher bekannten Münzen. I. Prag.
- Waldhauser, J. 2001:* Encyklopedie Keltů v Čechách. Praha.